

УДК 658.1

Чуй І. Р.,

irina_chui@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-8795-4514,

Researcher ID: E-9653-2019,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Власюк Н. І.,

natalilty1706@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9463-5626,

Researcher ID: F-1812-2019,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Мицак О. В.,

o.myttsak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3681-4666,

Researcher ID: F-7312-2019,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ГАЛУЗЕВІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

Анотація. Сучасний стан функціонування підприємств України характеризується суттєвими кризовими явищами у фінансовому забезпеченні їхнього розвитку як з позиції напрямів формування, розміщення і використання капіталу підприємств, так і стосовно наявних методик оцінювання ефективності його використання. Це проявляється у неможливості швидкого та адекватного реагування на виклики часу як загальною системою управління на макrorівні, так і невідповідності сучасним вимогам управлінських рішень на мікрорівні у сфері фінансового управління капіталом. У статті розглядаються галузеві аспекти оцінювання фінансової стійкості підприємств, її вплив на оцінку ризиковості й конкурентоздатності діяльності, фінансовий стан і рівень фінансово-економічної безпеки. Більшість дослідників визначають фінансову стійкість підприємства як певне співвідношення власного, оборотного та сукупного капіталу, яке дозволяє підприємствам стабільно функціонувати, зберігаючи фінансову рівновагу в умовах конкурентного середовища соціально-економічної системи країни з метою збільшення прибутку та забезпечення розширеного відтворення. Здійснено розрахунок коефіцієнтів фінансової стійкості та їхні відхилення від оптимальних значень для підприємств різних галузей економіки та виявлено закономірності для певних видів діяльності підприємств. Окреслено необхідність диференціації оптимальних значень показників фінансової стійкості для підприємств різних галузей за умов трансформаційних процесів в економічній системі та періоду післявоєнного відновлення. Доведено, що методика оцінювання фінансової стійкості підприємств має відображати специфіку різних галузей діяльності. Проведене оцінювання фінансової незалежності підприємств у галузевому розрізі відобразило критичну ситуацію щодо досягнення рекомендованих значень коефіцієнтів фінансової незалежності в усіх галузях економіки, оскільки на кінець 2022 року в жодній галузі її значення не досягло оптимального рівня, а за деякими показниками знизилося до катастрофічних значень з позиції рівня ризиковості фінансування за рахунок джерел формування капіталу. Таким чином, оцінювати фінансову стійкість підприємств, враховуючи лише розмір і частку власного капіталу, недоцільно, оскільки можливості мобілізації значного обсягу власного капіталу на ранніх етапах життєвого циклу підприємства об'єктивно обмежені, а процеси залучення додаткового капіталу з фінансового ринку тимчасово ускладнені. Автори вважають, що оптимальне значення частки постійного капіталу для підприємств торгівлі доцільно визначати в межах 30-35% від загального капіталу, для підприємств машинобудування та легкої та харчової промисловості – не менше 50%.

Ключові слова: фінансова стійкість підприємства, власний і залучений капітал, постійний капітал, фінансова незалежність, довгострокова фінансова незалежність, критерії оцінювання фінансової стійкості.

Chuy I. R.,

irina_chui@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-8795-4514,

Researcher ID: E-9653-2019,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Economic Security, Banking and Insurance Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Vlasyuk N. I.,

natalilty1706@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9463-5626,

Researcher ID: F-1812-2019,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Economic Security, Banking and Insurance Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Mytsak O. V.,

o.mytsak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3681-4666,

Researcher ID: F-7312-2019,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Economic Security, Banking and Insurance Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

INDUSTRY-SPECIFIC ASPECTS OF ASSESSING FINANCIAL SUSTAINABILITY

Abstract. *The current state of functioning of Ukrainian enterprises is characterized by significant crisis phenomena in the financial support of their development both from the perspective of the directions of formation, allocation and use of capital of enterprises, and in relation to the existing methods of assessing the effectiveness of its use. This is manifested in the impossibility of a quick and adequate response to the challenges of the time both by the general management system at the macro level and the inconsistency of modern requirements of managerial decisions at the micro level in the field of financial capital management. The article discusses the sectoral aspects of assessing the financial sustainability of enterprises, its impact on the assessment of risk and competitiveness of activities, the financial condition and the level of financial and economic security. Most of its researchers define the financial stability of an enterprise as a certain ratio of own, working and total capital, which allows enterprises to function stably, maintaining financial balance in the conditions of the competitive environment of the socio-economic system of the country in order to increase profits and ensure expanded reproduction. The calculation of the coefficients of financial sustainability and their deviations from the optimal values for enterprises of various sectors of the economy has been carried out and certain regularities for certain types of activities of enterprises have been identified. The necessity of differentiation of their values as criteria in assessing the financial sustainability of enterprises under conditions of transformation processes in the economic system when determining the level of their financial equilibrium and prospects for implementing the tasks of strategic development is outlined. Assessments of the financial independence of enterprises in the sectoral context reflected a critical situation regarding the achievement of traditional recommended values of coefficients of financial independence in all sectors of the economy, since by the end of 2022 in no industry did its value reach the optimal level, and according to some indicators, it decreased to catastrophic values from the position of the level the riskiness of financing by sources of capital formation. It is impractical to assess the financial sustainability of enterprises, taking into account only the amount and share of equity, since the possibilities of mobilizing a significant amount of equity capital in the early stages of the life cycle of an enterprise are objectively limited, and the processes of attracting additional capital from the financial market are temporarily complicated. The authors believe that it is expedient to determine the optimal value of the share of permanent capital for trade enterprises within 30-35% of the total capital, for enterprises of mechanical engineering and light and food industries – not less than 50%.*

Keywords: financial sustainability of the enterprise, equity, attracted capital, permanent capital, financial independence, long-term financial independence, criteria for assessing financial sustainability.

JEL Classification: G32, L19, M20

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2025-81-10>

Постановка проблеми. Сучасні підходи в системі оцінювання і забезпечення фінансової стійкості підприємств є передумовами відновлення фінансової стабільності вітчизняних підприємств в процесі пошуку шляхів подолання кризових явищ на мезо- і мікрорівнях економічної системи, забезпечення їх фінансової стабільності та інвестиційної

привабливості, мінімізації рівня фінансових ризиків та поступального розвитку у процесі реалізації стратегічних завдань їх діяльності.

Показники фінансової стійкості безпосередньо пов'язані з особливостями господарської діяльності підприємства, характер якої обумовлює склад і структуру активів [1, с. 169]. Саме цим

обґрунтована необхідність диференціації критеріїв оцінювання фінансової стійкості не тільки за складом і структурою сукупного капіталу, а й за особливостями господарювання, притаманними окремим підприємствам, які належать до однієї галузі національної економіки.

Особливості господарської діяльності суб'єктів бізнесу визначають характер використання активів та їхню структуру. Що складніша технологія виробництва, дорожче та сучасніше устаткування, то більшу суму власного капіталу потребуватиме підприємство для свого фінансування. Обсяг робочого капіталу визначається швидкістю обертання оборотних активів: при її збільшенні потреба в оборотному капіталі скорочується. Це стосується насамперед підприємств торгівлі, які характеризуються коротким циклом обігу оборотних коштів, оскільки галузі з коротким операційним циклом загалом потребують менше власного капіталу у порівнянні з іншими галузями за інших рівних умов. Швидка оборотність коштів і низький рівень маржинальності підприємств торгівлі зумовлюють низькі темпи приросту власного капіталу і, звідси, нижчий рівень фінансової автономії.

Вищий рівень фінансової стійкості, а звідси і більша частка власного капіталу, необхідні для промислових підприємств. Як зауважує Рачинський О. В. "фінансова стійкість промислового підприємства як багатофакторна категорія залежить від забезпечення ефективності бізнес-процесів, впровадження новітніх технологій, оновлення устаткування й обладнання для покращення виробничих процесів, конкурентоспроможності продукції, обсягів реалізації та ін." [2, с. 37]. Зокрема, для машинобудівних підприємств формування вищого рівня фінансової стійкості зумовлено необхідністю оновлення технологічної бази, підвищення ефективності діяльності, залучення інвестицій, виробництва конкурентоспроможних на зовнішньому ринку видів продукції тощо.

Фахівці Єврокомісії найменш стійкими до викликів сучасного світу визнають п'ять галузей: автомобільну промисловість, машинобудування, виробництво металевих виробів, основних металів та електрообладнання. Водночас, більш стійкими галузями в Україні виявилися харчова промисловість, виробництво фармацевтичних продуктів і препаратів [3, с. 4].

Всі ці обставини спонукають до необхідності напрацювання методології, методики й організації управління фінансовою стійкістю суб'єктів господарювання із урахуванням їх наявного капіталу, галузевої специфіки, сучасних методів аналізу та прогнозування поступального розвитку за існуючих економічних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан функціонування підприємств України характеризується суттєвими кризовими явищами у фінансовому забезпеченні їхнього розвитку як з позиції напрямів формування, розміщення і використання капіталу підприємств, так і стосовно наявних методик оцінювання ефективності його використання. Це проявляється у неможливості

швидкого та адекватного реагування на виклики часу як загальною системою управління на макрорівні, так і невідповідності сучасним вимогам управлінських рішень на мікрорівні у сфері фінансового управління капіталом. Фінансову стійкість підприємства більшість її дослідників визначають, як певне співвідношення власного, постійного і сукупного капіталу, яке дозволяє підприємствам стабільно функціонувати, зберігаючи фінансову стабільність в умовах конкурентного середовища соціально-економічної системи країни з метою зростання прибутку і забезпечення розширеного відтворення. Водночас, мало хто із науковців зосереджував свою увагу на проблемах забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості суб'єктів різних галузей діяльності та напрямках її зміцнення.

Дослідженню теоретико-методичних аспектів визначення та оцінювання фінансової стійкості підприємств присвячено наукові праці багатьох авторів, більшість яких визначають фінансову стійкість через величину і частку власного, постійного і сукупного капіталу, що забезпечує розвиток підприємства, а також стабільність його діяльності. Для оцінювання фінансової стійкості застосовують традиційну методику обчислення коефіцієнтів фінансової стійкості, заборгованості, мультиплікації капіталу, маневрування та порівняння їх значень з оптимальними.

Оцінювання фінансової стійкості підприємств з урахуванням лише суми і частки власного капіталу вважаємо недоцільним, адже можливості мобілізації значної величини власного капіталу на ранніх стадіях життєвого циклу підприємства об'єктивно обмежені, а процеси залучення додаткового капіталу з фінансового ринку (кредитного, фондового тощо) тимчасово ускладнені.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення галузевих особливостей оцінювання фінансової стійкості підприємств, аналіз їхньої фінансової стійкості у системі управління фінансовим станом та її зміцнення в процесі реалізації фінансової стратегії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління фінансовою діяльністю підприємств має бути спрямована на забезпечення формування і реалізації ефективної фінансової політики для забезпечення визначеного рівня фінансової стійкості, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених ресурсів, достатньої величини і рівня робочого капіталу, а, відтак, і необхідного рівня фінансово-економічної безпеки. Тож важливим напрямом забезпечення ефективного функціонування підприємств є визначення джерел фінансування та оптимізація їхньої структури.

Проведене авторами оцінювання фінансової стійкості підприємств України за даними Державної служби статистики України у період 2018-2022 рр. [4] дозволяє узагальнити: їхня фінансова стійкість покращилася 2022 р. в порівнянні з базовим 2018 р. Темп приросту капіталу підприємств України на загал склав 34,7 %, зокрема власного – 46,8%, довгострокових зобов'язань – 11,5%, поточних зобов'язань – 36%, зобов'язань, пов'язаних з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття – 35,5%.

За підприємствами України рівень фінансової незалежності збільшився із 24,7% у 2018 р. до 27,1% у 2022 р. (на 2,4 відс. пункта). Проте, порівняно із 2021 роком у звітному періоді він знизився на 2,1 відс. пункта. Темпи зростання фінансових ресурсів максимальними були у 2021 р. (10,9%). Причому приріст власного капіталу теж був найвищим у 2021 р. (23,5%), а довгострокових зобов'язань – у 2020 р. (17,2%). У 2021 р. вищими від середніх були темпи зростання власного капіталу у підприємств торгівлі (33,3%), та нижчими в машинобудуванні (20,4%) та легкій і харчовій промисловості (12,3%).

На кінець 2022 році з початком повномасштабного вторгнення на територію України російських

військ відбулося скорочення величини власного капіталу у підприємств України на загал (на 3,3% порівняно із 2021 р.) та у підприємств машинобудування (на 2,4%), натомість підприємства інших досліджуваних сфер суму власного капіталу збільшили (підприємства легкої і харчової промисловості – на 11,8% і підприємства торгівлі – на 10%).

Структура формування фінансових ресурсів для підприємств різних галузей тяжіє до певних складових. Загалом, виділимо власні джерела фінансування та залучені кошти (довгострокові та поточні зобов'язання), а також дослідимо динаміку постійного капіталу й поточних зобов'язань (рис. 1-3).

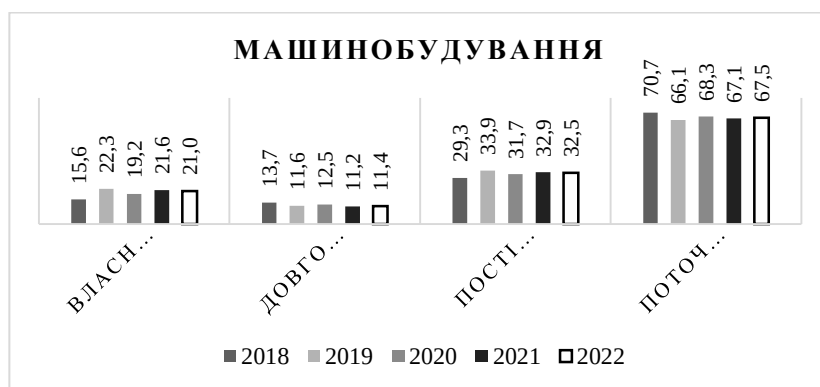

Рис. 1. Структура фінансових ресурсів підприємств машинобудування, %

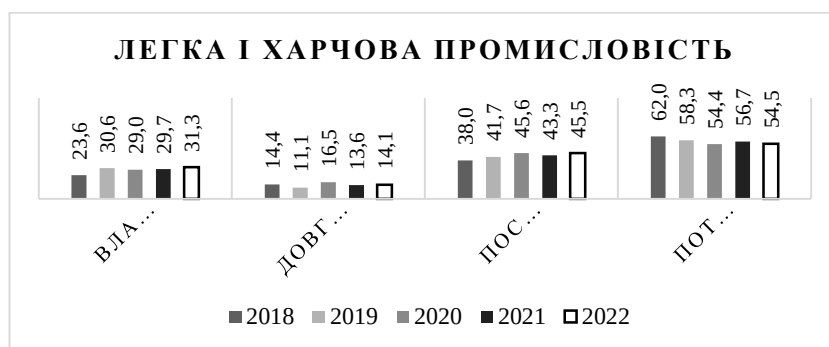

Рис. 2. Структура фінансових ресурсів підприємств легкої і харчової промисловості, %

Рис. 3. Структура фінансових ресурсів підприємств торгівлі, %

Збільшення частки власного капіталу відбулося у підприємств легкої і харчової промисловості як у порівнянні з базовим 2018 р., так і до 2021 р.. На кінець 2022 р. частка власного капіталу склала 31,3%, що є максимальним значенням серед досліджуваних галузей. Водночас, для підприємств цієї сфери характерна найвища частка постійного капіталу (від 38% до 45,5%) і, відповідно, найнижча поточних зобов'язань (від 62% до 54,5%). Легка промисловість об'єднує 23 види економічної діяльності згідно з КВЕД, які згруповано у три основні розділи: текстильне виробництво; виробництво одягу; виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів. Харчова промисловість включає понад 40 різноманітних галузей, серед яких виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів. Для підприємств цих галузей характерна висока частка необоротних активів і основних засобів (відповідно 31,2% і 24,4% на кінець 2022 р.)

Таким чином, для підприємств, де у структурі активів частка необоротних активів вища та повільніше обертаються оборотні активи, потреба у постійному капіталі є вищою. У підприємств машинобудування частка необоротних активів на кінець 2022 р. склала 26,7% та основних засобів – 22,5%, і, відповідно, частка власного капіталу 21% та постійного – 32,5%.

Найнижча частка власного капіталу спостерігається у підприємств торгівлі (від 4,4% до

11%) та постійного капіталу (від 15,2% до 20%). Характерною рисою фінансових аспектів торговельних підприємств є нижча капіталомісткість, яка безпосередньо корелює з обсягами їх діяльності, та швидка оборотність коштів.

З метою економічного зростання підприємств важливим є забезпечення у перспективі підвищення фінансової стійкості, що досягається шляхом оптимізації темпів зростання таких параметрів, як: чистий прибуток, обсяг реалізації продукції, активи та власний капітал. Відповідно, для поступального розвитку для підприємства важливим є дотримання “золотого правила економіки”, що є передумовою для підвищення фінансової стійкості підприємства (1):

$$T_{\text{ЧП}} > T_{\text{ОР}} > T_{\text{ВК}} > T_{\text{А}}, \quad (1)$$

де $T_{\text{ЧП}}$ – темпи зростання чистого прибутку;

$T_{\text{ОР}}$ – темпи зростання обсягу реалізованої продукції;

$T_{\text{ВК}}$ – темпи зростання середньої суми власного капіталу;

$T_{\text{А}}$ – темпи зростання середньої вартості активів [5, с. 289].

Загалом, бачимо уповільнення поступального розвитку підприємств та зниження рівня їхньої ділової активності (табл. 1).

Таблиця 1

Темпи зростання (ланцюгові) показників господарської діяльності підприємств за період 2018-2022 рр., %

Темпи зростання	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021	Рівень ділової активності
Машинобудування					
чистого прибутку	264,5	-44,9	-79,2	-112,0	низький
обсягу реалізації продукції	107,0	92,2	119,3	81,0	низький
середньорічної суми власного капіталу	140,1	119,6	106,4	107,9	низький
середньорічної вартості активів	108,1	110,9	107,6	103,5	низький
Рівень ділової активності	середній	низький	середній	низький	
Легка і харчова промисловість					
чистого прибутку	152,1	22,7	410,8	8,7	низький
обсягу реалізації продукції	103,4	110,9	122,0	84,6	середній
середньорічної суми власного капіталу	136,4	117,5	108,6	112,0	низький
середньорічної вартості активів	105,0	107,0	110,0	107,8	середній
Рівень ділової активності	середній	низький	середній	низький	
Торгівля					
чистого прибутку	157,8	23,8	456,2	22,7	низький
обсягу реалізації продукції	105,2	102,8	132,4	81,6	низький
середньорічної суми власного капіталу	226,7	145,6	129,3	120,0	низький
середньорічної вартості активів	111,7	107,6	108,6	108,0	низький
Рівень ділової активності	середній	низький	високий	низький	

Розраховано авторами на основі [4]

Таблиця 2

Співвідношення темпів зростання показників господарської діяльності підприємств за 2018-2022 рр.

Галузі економіки	Дотримання (+) / недотримання (-) умов “золотого правила економіки”								Рівень ділової активності
	Тчп > Тчд	+/-	Тчд > Твк	+/-	Твк > Та	+/-	Та > 100%	+/-	
машинобудування	-105,2<95,3	-	95,3<192,6	-	192,6>133,5	+	133,5>100	+	середній
легка і харчова промисловість	12,3<118,5	-	118,5<194,9	-	194,9>133,3	+	133,3>100	+	середній
торгівля	38,9<116,7	-	116,7<512,0	-	512,0>141,0	+	141,0>100	+	середній
Всі підприємства	-95,8<119,8	-	119,8<156,6	-	156,6>137,8	+	137,8>100	+	середній

Розраховано авторами на основі [4]

Таблиця 3

Показники фінансової стійкості підприємств різних галузей*

Показники фінансової стійкості	Галузі	Оптимальне значення, %	Роки					2022 р. в % до оптимального
			2018	2019	2020	2021	2022	
коефіцієнт автономії	машинобудування	70-75	0,156	0,223	0,192	0,216	0,210	-71,0
	легка і харчова	60-65	0,236	0,306	0,290	0,297	0,313	-49,9
	торгівля	55-60	0,044	0,076	0,087	0,106	0,110	-80,9
коефіцієнт мультиплікації капіталу	машинобудування	130-145	6,400	4,488	5,206	4,621	4,751	245,5
	легка і харчова	150-170	4,238	3,271	3,443	3,365	3,190	99,4
	торгівля	170-180	22,703	13,243	11,438	9,419	9,109	420,5
коефіцієнт фінансової стійкості	машинобудування	230-300	0,185	0,287	0,238	0,276	0,267	-89,9
	легка і харчова	150-185	0,309	0,440	0,409	0,423	0,457	-72,7
	торгівля	120-150	0,046	0,082	0,096	0,119	0,123	-90,9
коефіцієнт загальної заборгованості	машинобудування	25-30	0,844	0,777	0,808	0,784	0,790	-144,7
	легка і харчова	35-40	0,764	0,694	0,710	0,703	0,687	83,2
	торгівля	40-45	0,956	0,924	0,913	0,894	0,890	109,4
коефіцієнт маневрування	машинобудування	35-50	-0,006	0,107	-0,070	0,030	0,274	-35,5
	легка і харчова	55-65	0,350	0,255	0,405	0,325	0,453	-24,5
	торгівля	65-80	0,507	0,430	0,496	0,520	0,566	-21,9
коефіцієнт частки власного капіталу в оборотних активах	машинобудування	50-55	-0,001	0,035	-0,020	0,009	0,079	-85,0
	легка і харчова	45-50	0,118	0,118	0,178	0,145	0,207	-66,9
	торгівля	40-45	0,026	0,038	0,050	0,064	0,072	-83,1
коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу	машинобудування	35-45	5,400	3,488	4,206	3,621	3,751	837,8
	легка і харчова	55-70	3,238	2,271	2,443	2,365	2,190	250,4
	торгівля	70-80	21,703	12,243	10,438	8,419	8,109	981,2
коефіцієнт реальної вартості основних засобів	машинобудування	35-50	0,23	0,26	0,28	0,28	0,23	-45,9
	легка і харчова	20-30	0,24	0,27	0,27	0,26	0,24	-4,0
	торгівля	10-20	0,07	0,08	0,09	0,08	0,08	-46,7

*Розраховано авторами на підставі [1, с. 172; 4]

За даними таблиці бачимо, що лише для підприємств торгівлі та тільки 2021 р. рівень ділової активності був високим, адже виконувалися усі вимоги “золотого правила”. У 2018 р. рівень ділової активності середній, оскільки правило виконується лише за двома нерівностями. І у 2020 р. і 2022 р. – низький, оскільки правило виконується лише за однією нерівністю з чотирьох, коли темп зростання середньої величини власного капіталу перевищує темп зростання середньорічної вартості активів.

Підприємства машинобудування і легкої та харчової промисловості демонструють схожу динаміку: вищий рівень ділової активності у 2019 р. та 2021 р., і відповідно нижчий – у 2020 р. та 2022 р.

Результати порівняння темпів росту основних фінансових показників підприємств із середніми по усіх підприємствах за п'ять років (2022 р. у порівнянні із 2018 р.) наведено в табл. 2.

Протягом 2018-2022 рр. спостерігається стійка тенденція до нагромадження активів та збільшення рівня фінансової стійкості підприємств (приріст власного капіталу перевищував приріст капіталу, інвестованого в активи) та зниження рівня рентабельності продажу продукції за рахунок випередження темпів зростання чистого доходу над темпами зростання чистого прибутку. Порівняння темпів зміни за чотирма елементами вказує на відсутність ідеального співвідношення між темпами зростання аналізованих показників.

Найбільше відхилення між темпами приросту суми власного капіталу і вартості активів демонструють підприємства торгівлі (512% проти 141%). Вище за середнє по економіці значення перевищення приросту власного капіталу над приростом активів у підприємств машинобудування та легкої і харчової промисловості.

Кризова ділова активність щодо невідповідності темпів нарощення чистого прибутку приросту чистого доходу притаманна підприємствам машинобудування, які за результатами 2022 року отримали чистий збиток у сумі 7,9 млрд грн. За цей же рік підприємствами торгівлі отримано чистий прибуток у сумі 26,8 млрд грн та підприємствами легкої і харчової промисловості – відповідно, 2,1 млрд грн.

Розрахунок показників фінансової стійкості підприємств різних галузей України за 2018-2022 рр. відображено у табл. 3.

За проведеними розрахунками доцільно зробити такі висновки. Коефіцієнт автономії, оптимальні значення якого коливаються від 0,7-0,75 у машинобудуванні до 0,55-0,60 у торгівлі, протягом аналізованого періоду у жодній з галузей не відповідав нормативу. Що більшою буде частка необоротних активів у сукупних і що повільніше обертатимуться оборотні активи підприємства, то вищим буде коефіцієнт автономії.

Коефіцієнт мультиплікації капіталу в разі перевищував нормативні значення у всіх обраних для дослідження галузях. Це вказує на те, що підприємства використовують значну суму залучених коштів для фінансування активів. Особливо вирізняється ситуація у торгівлі, де основні засоби (приміщення, обладнання) часто орендовані, а у поточних зобов'язаннях переважає кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги.

Вкрай низькі значення протягом 2018-2022 рр. спостерігались щодо коефіцієнтів фінансової стійкості. Натомість, коефіцієнти загальної заборгованості значно перевищували критичні значення.

Від'ємні значення коефіцієнтів маневрування свідчать про відсутність власного оборотного капіталу на підприємствах. Для підприємств зі складною технологією виробництва та високою часткою іммобілізації власного капіталу критичне значення коефіцієнта маневрування буде нижчим, ніж для підприємств зі спрощеними технологічними умовами. Як показують проведені розрахунки,

від'ємне значення показника було характерна для підприємств машинобудування у 2018 р. та 2020 р. Найкраще виглядала у цьому сенсі торгівля.

За значенням коефіцієнта частки власного капіталу в оборотних активах протягом аналізованого періоду дещо краще виглядали підприємства легкої та харчової промисловості. Натомість, у машинобудуванні спостерігалась вкрай складна ситуація. Цей показник формується під впливом ринкових чинників: здешевлення позикових коштів спонукає підприємства активніше залучати їх до обороту. Водночас обернена залежність цього показника від оборотності оборотних активів: тобто що більшою є оборотність, то меншим буде його оптимальне значення. Тож для підприємств з коротким технологічним циклом, які у своїй діяльності більшою мірою орієнтуються на залучення короткострокового капіталу, значення частки власного капіталу в оборотних активах буде меншим.

Коефіцієнти співвідношення позикового та власного капіталу у разі перевищували еталонні значення. Максимально складною, як бачимо, була ситуація у торгівлі.

Коефіцієнти реальної вартості основних засобів, які дають змогу оцінити ступінь матеріально-технічного забезпечення підприємства, були наближеними до еталонних значень у легкої та харчовій промисловості, а вкрай далекі до них – у торгівлі.

Автори Г. Митрофанов, Г. Кравченко та Н. Барабаш напрацювали методіку комплексного оцінювання фінансового стану підприємства шляхом розрахунку інтегрального показника за допомогою порівняння фактичних показників фінансової стійкості з еталонними, адаптованими до галузевих особливостей діяльності суб'єктів господарювання [1]:

$$I = \sqrt{\left(1 - \frac{K_1}{E_1}\right)^2 + \left(1 - \frac{K_2}{E_2}\right)^2 + \dots + \left(1 - \frac{K_n}{E_n}\right)^2}$$

де I – інтегральний показник оцінювання фінансової стійкості підприємств;

$K_1, K_2, \dots, K_n$ – фактичні значення показників фінансової стійкості;

$E_1, E_2, \dots, E_n$ – еталонні (нормативні) значення показників фінансової стійкості, адаптовані відповідно до галузевої специфіки підприємств.

Критерієм інтегрального оцінювання за показником I буде його нульове значення, тобто $I_{\text{крит.}} = 0$. Такий результат є малоімовірним і означає, що всі показники оцінювання фінансового стану відповідають еталонним значенням. Зважаючи на це, чим ближчим до нуля буде значення інтегрального коефіцієнта I , тим вищою оцінки заслуговує фінансова стійкість підприємства.

Динаміку інтегральних показників характеризує рис. 4.

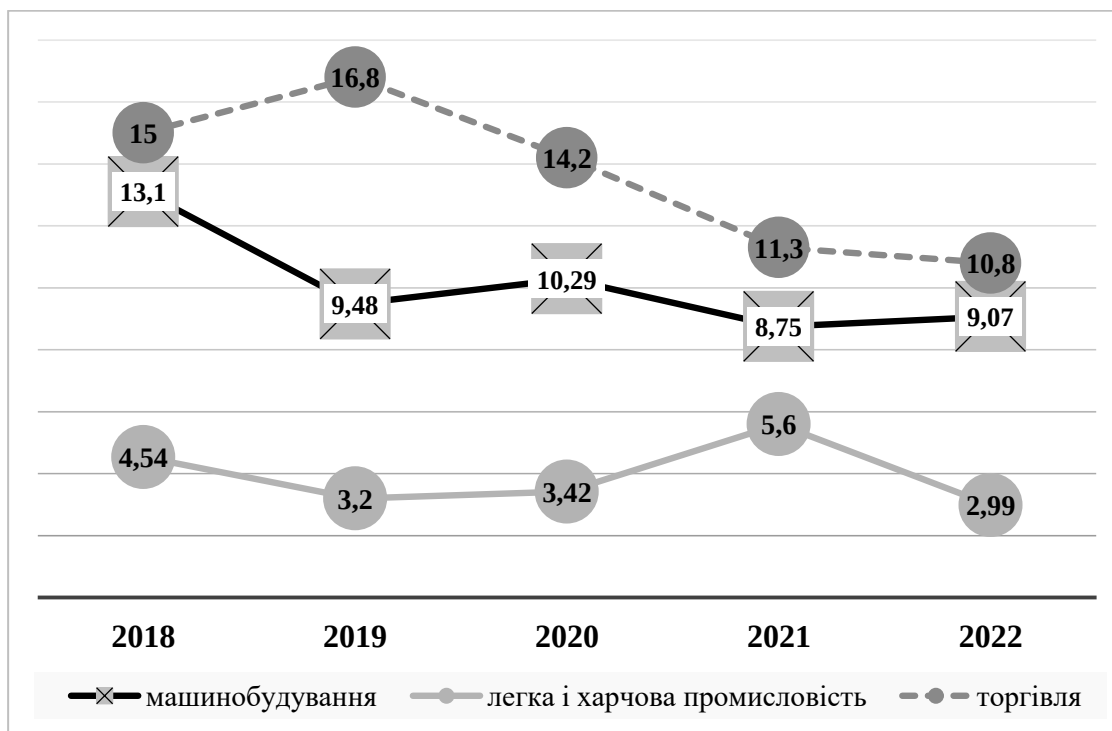

Рис. 4. Інтегральні показники фінансової стійкості підприємств окремих галузей

Враховуючи те, що значення інтегральних показників мають прагнути до нуля, бачимо, що загалом протягом 2018-2022 рр. найкращою щодо фінансової стійкості була ситуація у легкій та харчовій промисловості, а найгіршою – у торгівлі.

З огляду на те, що 2022 р. в Україні розпочалися військові дії, парадоксальним виглядає покращення інтегральних показників у легкій та харчовій промисловості, а також у торгівлі. Натомість, у машинобудуванні ситуація погіршилась.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Для визначення шляхів підвищення фінансової стійкості підприємств важливим є вирішення проблеми структуризації критеріїв системи оцінювання та визначення оптимальних меж показників фінансової стійкості. В умовах трансформаційних процесів в соціально-економічній системі країни вважаємо за доцільне вважати фінансово стійкими такі підприємства, які за рахунок переважаючої величини довгострокових і постійних джерел фінансування в сукупному капіталі спроможні забезпечити безперебійну, надійну і ефективну фінансово-господарську діяльність. Відповідно, фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення реалізації ефективної фінансової політики та формування визначеного рівня параметрів фінансової стійкості, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених ресурсів, а, відтак, і необхідного рівня фінансово-економічної безпеки з метою ефективного функціонування та розвитку підприємств.

На перехідний період вважаємо за доцільне визначити оптимальне значення частки постійного

капіталу, тобто власного капіталу, довгострокових зобов'язань і забезпечень та зобов'язань, пов'язаних з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття та чисту вартість активів недержавного пенсійного фонду (що відображає рівень довгострокової фінансової стійкості) для підприємств торгівлі у межах 30-35% усього обсягу капіталу, для підприємств машинобудування та легкої і харчової промисловості – не менше 50%.

Урахування галузевих особливостей в методиці оцінювання фінансової стійкості підприємств дозволяє забезпечити вищий рівень об'єктивності оцінювання їхнього фінансового стану. В наступних дослідженнях планується зосередити увагу на діагностиці фінансової стійкості з урахуванням стадії життєвого циклу підприємства і масштабів його діяльності (великі, середні та малі), склад та структура фінансових ресурсів у яких будуть різнитися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Г. В. Митрофанов, Г. О. Кравченко, Н. С. Барабаш та ін.; за ред. проф. Г. В. Митрофанова. К. : КНТЕУ, 2002. 301 с.
2. Рачинський О. В. Структура системи оцінки та підвищення фінансової стійкості промислових підприємств : дис. на здоб. наук. ст. д.філ. за спец. 051 Економіка. Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2024. 293 с.

3. Лебедєва Л. В. Теоретичні та практичні аспекти стійкості промисловості до шоків. *Економіка і суспільство*. Вип. 11. С. 3-10.

4. Державна служба статистики України : Офіційний сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

5. Чуй І. Р., Шемчук Л. В., Боднарюк В. А. Прикладні аспекти аналізу ділової активності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 5. Т. 1. С. 288-293. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-46](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-46).

REFERENCES

1. Finansovyj analiz : navch. posib. / Н. В. Митрофанов, Н. О. Кравченко, Н. С. Барабаш та ін.; за ред. проф. Н. В. Митрофанова (2002), KNTEU, К., 301 s.

2. Rachyns'kyj, O. V. (2024), Struktura systemy otsinky ta pidvyschennia finansovoi stijkosti promyslovykh pidpriemstv : dys. na zdob. nauk. st. d.fil. za

spets. 051 Ekonomika. Khmel'nyts'kyj natsional'nyj universytet. Khmel'nyts'kyj, 293 s.

3. Lebedieva, L. V. Teoretychni ta praktychni aspekty stijkosti promyslovosti do shokiv. *Ekonomika i suspil'stvo*, vyp. 11, s. 3-10.

4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy : Ofitsijnyj sayt, available at: <https://ukrstat.gov.ua/>.

5. Chuj, I. R. Shemchuk, L. V. and Bodnariuk, V. A. (2022), Prykladni aspekty analizu dilovoi aktyvnosti pidpriemstva. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, № 5. Т. 1, s. 288-293. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-46](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-46).

Стаття надійшла до редакції 21 січня 2025 року